

Kursopplegget i statsforfatningsrett høsten 2012

Tredje semester av rettsstudiet

Kursdeltagelse forutsetter at studentene setter seg inn i oppgitt materiale og deltar aktivt ved å stille og besvare spørsmål, delta i diskusjoner, arbeide med oppgaver osv. Ikke minst for studentene selv er det viktig at kursene *ikke* ender opp som miniforelesninger.

Hovedtemaene er de samme for alle kurs. Innenfor disse rammer har kurslederne en viss frihet til å velge problemstilling og materiale i lys av kursdeltagernes ønsker m.v. Dette kan innebære at arbeidet med et hovedtema strekker seg over mer enn én kursdag eller at noen undertemaer faller bort.

I samsvar med læringskravene skal kurset bidra til å sette de norske reglene inn i et *prinsipielt* og *komparativt* perspektiv og bidra til å *aktualisere* stoffet. Så langt som nødvendig for å behandle emnene skal kurset også ha et *rettskildeorientert* perspektiv.

Det samlede undervisningstilbudet må betraktes i sammenheng. Kursundervisningen skal konsentreres om emner som *ikke* har stått sentralt i forelesningene. Omvendt skal statsforfatningsrettslige emner som ligger utenfor de rammer som følger av kursplanen, *ikke* behandles.

Selv om undervisningen ikke har som mål å dekke alle deler av faget, vil aktivt arbeid med utvalgte emner gi grunnlag for å forstå også mer generelle trekk ved faget. Det samme gjelder aktivt arbeid med kursoppgave, PBL-kurs og fakultetsoppgave.

I det følgende angis hovedtrekkene i det felles kursopplegget. Hvert ”tema” passer som utgangspunkt til en dobbeltime/en kursdag.

KURSOPPLEGGET: HOVEDTREKK

Tema 1 – Isen brytes: Organisering av kurset, noen overgripende emner

Elementer:

- **Hva betyr ”grunnlov” og ”konstitusjon”?**
- Idégrunnlaget før og nå (folkesuverenitet, menneskerettigheter ...)
- ”Konstitusjon” og ”demokrati”
- **Skillet mellom ”konstituerende” og ”konstituerte” makter**
- Jfr. nå også Rt. 2010.535 (Opplysningsvesenets fond)
- Sammenhengen med lex superior-prinsippet
- (Rettslig) ”kompetanse” og (faktisk) ”makt”
- **”Maktfordelingsprinsippet”**
- A) Ett ord, men mange begreper (maktforening, -adskillelse). Ulike utforminger i praksis
- B) Rettslig/faktisk situasjon i Norge
- C) Maktfordelingen mellom den konstituerende og de konstituerte makter: Hvem bør endre grunnloven?

Tema 2 – De konstituerte makter I: Den lovgivende makt

Elementer:

- Folkesuverenitetsprinsippet
- Ett- og tokammersystemer
- **Stortingets sammensetning og organisering** (etter 2009)
- Hovedformer for valg
- Parlamentets hovedfunksjoner
- Delegasjon av kompetanse. "Fullmaktslovgivning"
- Kravet om hjemmel i vedtak av folkerepresentasjonen ("legalitetsprinsippet")
- **Vedtaksformer**
- Skillet mellom "formell lov" og andre plenarvedtak. Rettslig betydning?
- **Folkerett og nasjonal rett: Dualisme og monisme**
- Det klare utgangspunktet i Norge: Dualisme (med eksempler)
- Hvordan kan folkerettsregler likevel bli del av den nasjonale rett?
- Rettslig utgangspunkt og utbredt inkorporering m.v. (med eksempler)

Tema 3 – De konstituerte makter II: Den utøvende makt

Elementer:

- **Parlamentarisme og demokrati**
- Ulike former for parlamentarisme (negativ, positiv, konstruktiv ...)
- Parlamentarisme og maktfordeling
- **Parlamentarismens rettslige status i Norge** (se særlig grl. § 15)
- Debatt og grunnlovsforslag om "investitur" og oppløsningsrett
- **Statssjef og regjering. Beslutningsformer** (grl. §§ 12 osv. jfr. §§ 27 flg.)
- Ministerstyre og -ansvar: Forvaltningshierarkiet under grl. §§ 3 og 5
- Grunnlovsumiddelbare kompetanser for Kongen (i statsråd), bl.a. utenriksstyret
- Avviker det norske systemet på dette punkt fra systemet i andre land?

Tema 4 – De konstituerte makter III: Den dømmende makt

Elementer:

- **Maktfordeling: Domstolenes oppgaver overfor andre statsorganer**
- Rettsstatens krav om uavhengige domstoler
- Alminnelige domstoler, forvaltningsdomstoler, konstitusjonsdomstoler
- *Kompetanse* (og plikt) for domstolene, *rett* for partene ("prøvingsrett", access to justice)
- **Domstolskontroll med forvaltningen**
- Det grunnleggende skillet legalitet-skjønn, jfr. maktfordelingsprinsippet
- Se nærmere i forvaltningsretten
- **Domstolskontroll med lover**
- Konstitusjonen som *positiv rett*
- Fremveksten av det norske systemet (ca. 1820, 1866, 1918 ...)
- Kontrollformer (i et komparativt perspektiv)
- Rettsvirkninger (i et komparativt perspektiv)
- Kontrollens demokratiske legitimitet

Tema 5 – Grenser for de konstituerte makter I

Elementer:

- **A. Generelt om rettighetsvernet**
- Hovedtyper av rettigheter. Positive og negative rettigheter (friheter)
- Rettigheter og deklarasjoner ("plikter" for statsmyndighetene): Eksempler?

- **Vernet etter grunnloven** NB Rettighetsbestemmelser finnes ikke bare i del E
- Sammenlign med fremmede konstitusjoner (USA, ulike land i Europa ...)
- Sammenlign med EMK
- **Internasjonale menneskerettigheter i norsk rett**
- Grl. § 110 c, ”sektormonisme”, menneskerettsloven og annen lovgivning om folkeretten som del av norsk rett
- ”Førrang” i kraft av lov: Kan Stortinget som lovgiver binde seg selv?
- Sier menneskerettsloven § 3 noe mer enn det som i alle fall følger av grl. § 110 c sett i sammenheng med lex posterior- og presumsjonsprinsippet?

- **B. Ytrings- og informasjonsfrihet**
- Hensynene bak § 100, se annet ledd
- Det er ikke rettighetene, men *inngrep* i dem, som må begrunnes
- Sammenlign med EMK art. 10
- Nærmere om hjemmelskravet (jfr. NRK-saken)
- Vernet for ”frimodige ytringer”, jfr. strl. § 135 a (med aktuell rettspraksis)
- Andre aktuelle saker (TV Vest, NRK ...)
- Andre aktuelle debatter (hijab i politiet ...)
- Er demonstrasjonsfriheten vernet av § 100?

Tema 6 – Grenser for de konstituerte makter II

- **A. Forbudet mot tilbakevirkende (retroaktive) lover**
- Vernet mot retroaktive lover i Norge og andre land
- Hensyn bak § 97. ”Vern for den legitime forventning”?
- Hvorfor har ikke EMK en tilsvarende bestemmelse?
- **Vernet i paragrafens kjerneområde (rettsstaten)**
- Kravet om hjemmel senest *samtidig* med det faktum som inngrepet gjelder (*ex post facto*-lovgivning)
- Strafferetten: Kravet følger av grl. § 96 (”lov”). Rt. 2010.1445 (kriksforbrytelse): I prinsippet absolutt
- Utenfor strafferetten: Se særlig Rt. 2010.143 (rederiskatt): Klar hovedregel. Mulig unntak bare når ”sterke samfunnsmessige hensyn”
- **Vernet utenfor kjerneområdet**
- ”Standardteorien”. Hva er en ”rettslig standard”?
- Bør Stortinget eller domstolene avgjøre om en lov *i seg selv* er ”urimelig” eller ”urettferdig” (eller foreta en totalvurdering av inngrepet)?
- Kan bedømmelsen av lovens virkning *i den enkelte sak* bli en annen?
- Har noen lovbestemmelse blitt ”tilsidesatt” som ”urimelig” eller ”urettferdig”?

- **B. Eiendomsrettsvernet**
- Vernet i Norge, i andre land og etter EMK
- Hensyn bak § 105: Likhet. Annet?
- Vern av den økonomiske verdi eller av eiendomsretten som sådan?
- Hva betyr ”statens tarv”, ”fordrer”, ”av statskassen”?
- **Ekspropriasjon**
- Hva betyr ”avgift”?
- Hva betyr ”full erstatning”?
- **”Rådighetsbegrensninger”**
- Faller som utgangspunkt utenfor ordlyden

- Nyere eksempler på at ”rådighetsbegrensninger” har gitt erstatning etter § 105?
- **Sammenhengen med § 97**
- Hvorfor regnes ikke omfordeling mellom partene i en kontrakt m.v. som ekspropriasjon etter § 105?
- Jfr. særlig Rt. 2007.1281 og .1306 (tomtefeste I og II) sammenholdt med EMD 12.06.2012.

KURSOPPGAVE høstsemesteret 2012:

”Grunnloven som lex superior: Grunnlag og anvendelse i nyere rettspraksis”

Hver kursleder fastsetter innleveringsfrist og kan sette grenser for besvarelsens samlede omfang. Slike grenser kan være nyttige som ”tvang” til å konsentrere besvarelsen og få frem det viktigste (*syntese*) og til å disponere den på en god måte.

Oppgavegjennomgang holdes i forlengelsen av kurset

FAKULTETSOPPGAVER, se Fakultetets nettsider

Oslo, juli 2012

Eivind Smith